

УДК 821.161.2'04-99109=1621

Наталія Поплавська

ORCID 0000-1100-5002

Ольга Федько

ORCID 0000-0002-5514-9377

УКРАЇНСЬКІ ПОЛЬСЬКОМОВНІ ТРАКТАТИ В КОМУНІКАТИВНОМУ ДИСКУРСІ ЗРІЛОГО БАРОКО

Анотація. У статті здійснено аналіз українських польськокомовних трактатів доби зрілого бароко у контексті їхнього функціонування в комунікативному дискурсі епохи. Простежено історико-культурні та соціальні обставини, що зумовили появу цього феномену, а також визначено специфіку трактатів як жанрово-комунікативної форми, що поєднує риси наукової аргументації, риторичної традиції та конфесійно-полемічної літератури. Окреслено ключові дискурсивні стратегії авторів, спрямовані на вплив на читача, а також мовностилістичні домінанти, які забезпечували ефективність комунікативної взаємодії. Увагу зосереджено на ролі польської мови як важливого засобу міжкультурної комунікації, що сприяла поширенню ідей барокової думки в українському та європейському контекстах. Робота підкреслює значення польськокомовних трактатів у формуванні інтелектуальної культури українського бароко та їхню цінність як джерела для сучасних гуманітарних студій.

Ключові слова: українські польськокомовні трактати, бароко, комунікація, риторика, жанрово-стильова специфіка, аудиторія.

Інформація про авторів: Поплавська Наталія Миколаївна, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри журналістики факультету філології і журналістики; Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка; Федько Ольга Миколаївна, доктор філософії в галузі філології, викладач кафедри філософії та українознавства; Український державний університет науки та технологій, м.Дніпро.

Електронна адреса: poplav@tnpu.edu.ua; fedkoolha1986@gmail.com

Nataliya Poplavska
Olga Fedko

UKRAINIAN POLISH-LANGUAGE TREATISES IN THE COMMUNICATIVE DISCOURSE OF THE MATURE BAROQUE PERIOD

Abstract. *The article analyzes Ukrainian Polish-language treatises of the mature Baroque period in the context of their functioning in the communicative discourse of the era. It traces the historical, cultural, and social circumstances that led to the emergence of this phenomenon and identifies the specific features of treatises as a genre-communicative form that combines the characteristics of scientific argumentation, rhetorical tradition, and confessional-polemical literature. The key discursive strategies of the authors aimed at influencing the reader are outlined, as well as the linguistic and stylistic dominants that ensured the effectiveness of communicative interaction. It has been established that each of the works was characterized by logical argumentation, clear presentation, and a desire to convince the reader. Their authors analyzed the causes of historical vicissitudes, formed theological concepts, organized church history, laying the foundations for future national self-awareness and attesting to the existence in Ukraine of a powerful intellectual elite capable of defending and developing spiritual and cultural values. The focus is on the role of the Polish language as an important means of intercultural communication, which contributed to the spread of Baroque ideas in the Ukrainian and European contexts. The work emphasizes the importance of Polish-language treatises in the formation of the intellectual culture of the Ukrainian Baroque and their value as a source for contemporary humanities studies. The study found that Ukrainian Polish-language treatises of the mature Baroque period constitute an important part of Ukrainian intellectual and cultural tradition. They served as a dialogue between tradition and new ideas, between local identity and the broader European context. The study also showed that the treatises of this period reflect the peculiarities of the cultural dialogue between Ukrainian and Western European traditions. Their analysis makes it possible to outline the patterns of formation of genre and style models of Baroque rhetoric and to identify the communicative mechanisms of influence on public consciousness.*

The results obtained can serve as a basis for further studies aimed at examining the processes of intercultural interaction and the place of Ukrainian Baroque culture in the pan-European intellectual space. Their study gives modern scholars

the opportunity to comprehend not only the historical and cultural conditions of the Baroque era, but also the origins of Ukrainian intellectual integration into the European space. That is why these treatises remain relevant today, as they help us better understand the mechanisms of cultural communication, the foundations of national identity, and the spiritual stability of society.

Key words: Ukrainian Polish-language treatises, Baroque, communication, rhetoric, genre and style specificity, audience.

Information about authors: Nataliya Poplavska, Doctor of Philology, Professor, Head of the Department of Journalism, Faculty of Philology and Journalism; Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University; Olga Fedko, PhD in Philology, lecturer at the Department of Philosophy and Ukrainian Studies, Ukrainian State University of Science and Technology, Dnipro.

E-mail: poplav@tnpu.edu.ua; fedkoolha1986@gmail.com

Nataliya Poplavska

Olga Fedko

UKRAIŃSKIE POLSKOJĘZYZCZNE TRAKTATY W KOMUNIKACYJNYM DYSKURSE DOJRZAŁEGO BAROKU

Streszczenie. W artykule przeprowadzono analizę ukraińskich traktatów w języku polskim z okresu dojrzałego baroku w kontekście ich funkcjonowania w dyskursie komunikacyjnym epoki. Prześladowano historyczno-kulturowe i społeczne okoliczności, które spowodowały pojawienie się tego zjawiska, a także określono specyfikę traktatów jako formy gatunkowo-komunikacyjnej, łączącej cechy argumentacji naukowej, tradycji retorycznej i literatury wyznaniowo-polemicznej. Zaznaczono kluczowe strategie dyskursywne autorów, mające na celu wywarcie wpływu na czytelnika, a także dominujące cechy językowo-stylistyczne, które zapewniały skuteczność komunikacji. Skupiono się na roli języka polskiego jako ważnego środka komunikacji międzykulturowej, który sprzyjał rozpowszechnianiu idei barokowej myśli w kontekście ukraińskim i europejskim. Praca podkreśla znaczenie polskojęzycznych traktatów w kształtowaniu kultury intelektualnej ukraińskiego baroku oraz ich wartość jako źródła dla współczesnych studiów humanistycznych.

Słowa kluczowe: ukraińskie traktaty polskojęzyczne, barok, komunikacja, retoryka, specyfika gatunkowo-stylistyczna, odbiorcy.

***Nota o autorach:** Nataliya Poplavska, doktor nauk filologicznych, profesor, kierownik katedry dziennikarstwa wydziału filologii i dziennikarstwa; Ternopielski Narodowy Uniwersytet Pedagogiczny im. Wołodymyry Hnatiuka; Olga Fedko, doktor filozofii w dziedzinie filologii, wykładowca na Wydziale Filozofii i Ukrainistyki; Ukraiński Państwowy Uniwersytet Nauki i Technologii, Dnipro.*

***E-mail:** poplav@tnpu.edu.ua; fedkoolha1986@gmail.com*

Постановка проблеми в контексті сучасної філологічної науки та дослідницькі публікації. Епоха зрілого бароко (30 – 40-і рр. XVII – початок XVIII ст.) в Україні формувалася в умовах інтенсивних соціально-політичних змін та релігійних дискусій, що й визначило специфіку її комунікативного дискурсу. Аналізуючи літературні тексти цієї доби, мимоволі зіштовхуємося з їх комунікативною специфікою. Використання такого підходу відкриває можливість переосмислення естетичних функцій давніх текстів, глибшлі оцінки історичних джерел та витоків української барокової прози. Для повнішого осмислення цієї проблеми доцільно звернутися до аналізу текстів крізь призму комунікації. Такий підхід може висвітлити нові аспекти жанру, глибше розкрити його діалогову природу та перенести його обговорення із суто літературознавчої площини до ширшого соціокультурного контексту.

У сучасних дослідженнях тексту активно застосовуються підходи з різних наукових галузей, зокрема мовознавства, психології та психолінгвістики, які дають можливість переглянути традиційні уявлення про семантику та побудову тексту, стимулюючи науковців досліджувати його типологію й структуру по-новому. Завдяки цьому формується глибше розуміння тексту, його змісту та структури. Ефективність такого багатовекторного аналізу впливає на вирішення ключових питань, таких як використання тексту в комунікації, його розуміння та інтерпретація. У цьому контексті структура тексту передбачає зв'язну організацію його змісту, яка забезпечує цілісність викладеного матеріалу. Важливим аспектом дослідницьких парадигм є врахування комунікативної стратегії тексту як базової складової його функціонування. Відповідно до думки Анастасії Мамалиги, комунікативна система є ключовою для мовної природи тексту, тоді як інші системи (семантична,

стилістична, синтаксична, інформативна тощо) перебувають у її підпорядкуванні. Основне завдання комунікативної системи полягає в інтеграції усіх цих аспектів для забезпечення ефективності спілкування [4]. Зважаючи на специфіку трактатів XVII століть, ця концепція може бути визначальною для дослідження їх комунікативних особливостей і включати аналіз композиції тексту, принципи подання фактів, визначення стилістичного тону та способу викладу з орієнтацією на аудиторію та особливості адресації його змісту.

Особливу роль у комунікації епохи зрілого бароко відіграли польськомовні трактати українських авторів. Саме вони забезпечили внутрішній (український) і зовнішній (європейський) канали спілкування, що дозволило не лише інтегрувати українське барокове письменство у європейський інтелектуальний та культурний простір, а й забезпечити поширення національних ідей серед ширшого кола адресатів. У дослідженні жанру вагому роль відіграли праці таких науковців, як Дмитро Чижевський, який заклав фундаментальні підходи до осмислення українського бароко та його жанрової системи [12], Валерій Шевчук, котрий, поєднуючи літературознавчий і культурологічний аналіз, розкрив духовно-інтелектуальні горизонти трактатної літератури [13], Наталя Яковенко [14], [15] та Лариса Довга [1], які дослідили суспільно-історичні й інтелектуальні передумови її розвитку. У контексті безпосереднього аналізу поетики та риторики трактату значущими є праці Ростислава Радишевського [7], Ігоря Ісиченка [2], [3], Наталії Поплавської [6], Світлани Сухаревої [8], Руслана Ткачука [9], Ольги Федько [10], [11] та інших.

Однак українські польськомовні трактати зрілого бароко досі залишаються недостатньо дослідженими, що ускладнює повне розуміння жанрової динаміки та комунікативних стратегій цієї доби. Їхній внесок у формування комунікативного дискурсу зрілого бароко досі не отримав цілісної інтерпретації, що зумовлює потребу в новому прочитанні цих текстів у контексті літературних, культурних і суспільних процесів.

Мета статті – проаналізувати українські польськомовні трактати зрілого бароко як елементи комунікативного дискурсу доби, вияви-

ти їх функції у суспільному діалозі та окреслити у цьому контексті їх жанрово-стильові особливості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визначним періодом у розвитку польськомовних трактатів стала могилянська доба, яка позначалася інтелектуальним і духовним піднесенням, спрямованим головним чином на захист православ'я, впровадження освіти, формування естетики доби бароко та розвиток нової української культурної ідентичності. В центрі цих процесів знаходилась Києво-Могилянська колегія. Жанр став популярним для богословських, релігійних та соціально-політичних дискусій між прихильниками православ'я, католицизму та уніатства. Найактивніші та найвпливовіші їх апологети використовували трактатну форму як спосіб висловлювання своїх релігійних і соціально-політичних переконань. Вона дозволяла авторам не лише публічно висловлювати свої позиції, але й аналізувати суперечливі питання, звертаючись до широкої аудиторії. Часто автори реінтерпретували попередні тексти-запити у світлі власних переконань, змінювали жанрові форми та активно взаємодіяли з читачами, опонентами й їхніми літературними працями. Символічний початок полілогу трактатів у 1642 році поклав Касіян Сакович своїм твором “Εσανόρθωσις albo Perspektiwa y obiasnienie” («Перспектива і пояснення облуд, ересей і забобонів греко-римської церкви»), де він критикував обрядовість православної і уніатської церков. У відповідь Петро Могила опублікував у 1644 році трактат “ΛΙΘΟΣ albo kamień z procy prawdy Cerkwie Świętej Prawosławney Ruskiej. Na skruszenie fałecznościemnej Perspektiwy albo raczej Paszkwilu od Kassiana Sakowicza” («Літос, або Камінь із прощі святої руської православної церкви»). Ця дискусія продовжилася появою трактату Івана Дубовича “Hierarchia albo o zwierzchności w Cerkwi Bożej” («Образ Східної православної церкви») того ж року, а в 1645 році її доповнив Пахомій Война-Оранський із працею “Zwierciadło albo zasłona od Przewielebnego Ojca Pachomiusza Wojny Orańskiego, z łaski Bożej y Ś. Stolicy Apostolskiej Episkopa Pińskiego y Turowskiego naprzeciw uszczypliwey PERSPEKTYWIE przez X. Kassiana Sakowicza złożonego Archimandrytę Dubieńskiego zebranej j napisanej ic. ic. WYSTAWIONA” («Дзеркало, або завіса»).

Використання польської мови надавало авторам можливість охопити ширшу аудиторію, що включала представників різних конфесій та етнічних груп, сприяючи інтеграції їхніх ідей у загальноєвропейський інтелектуальний контекст. При цьому такі тексти зберігали національну самобутність, яка проявлялася у тематичних пріоритетах, системі символів і образів, а також у риторичних прийомах, що відображали українське культурне та духовне середовище. Завдяки такому поєднанню польськомовний сегмент органічно вплітався в загальну структуру барокового трактатного жанру, формуючи багатогранну та взаємозбагачуючу складову української літературної спадщини тієї епохи.

Трактати вирізняються особливою риторичною структурою, що базується на діалогічному методі викладу та імітує атмосферу дискусії, формальний діалог як засіб аргументації й комунікації з опонентами. Такий підхід проявляється через прямі звертання до супротивників, критичний аналіз їх поглядів та висловлювань, а також через висування звинувачень щодо необґрунтованості або хибності їхніх тверджень. Структурно його можна поділити на два основні різновиди. Перший – дискусійний, у якому співрозмовники формулюють свої думки через твердження, спростування та детальну аргументацію у підтримку своєї позиції. Другий – формат питань і відповідей, де одна сторона задає питання, а інша надає пояснення чи відповіді. Це дозволяє розширити дискусію, унаочнювати різні погляди та глибше занурити читача у процес мислення і комунікування. Автори трактатів, як, наприклад, Петро Могила, крім основного тексту творів, часто включали до передмов своєрідний діалог із читачем. У цих вступах вони майстерно вибудовували полеміку, представляючи своїх опонентів та їхні роботи в критичному світлі. У передмовах відчутно підкреслюється авторський намір не лише представити свою точку зору, але й стимулювати думки читача через аналітичне осмислення викладеного. У передмові до трактату Петра Могили “ΛΙΘΟΣ або kamień” зазначено: «Уже другий рік минає, милостивий читачу, як Касіян Сакович, колишній Дубенський архімандрит, до цього будучи цілковито запальним уніатом, від віри, чернечої сутани й уніатського

обряду ганебно відмовився і поїхав до Кракова, щоб написати темно-химерну «Перспективу», в якій, не зоглянувшись спочатку на самого себе, що не має вуха, оцінює старших своїх єпископів уніатських, що вони не справжні уніати, а лише за назвою і подобою» [5, с. 53].

Структура проаналізованих трактатів, а також методи розміщення у них матеріалу, включаючи аргументацію, використання різноманітних прикладів та авторських роздумів, була нерозривно пов'язана із законами риторики, які відігравали провідну роль у формуванні як змісту, так і стилю тексту. Особливу увагу варто приділити тому факту, що риторика в ті часи активно викладалася в Києво-Могилянській колегії. Викладачі, спираючись на ідеї протестантських і католицьких мислителів, паралельно широко використовували настанови класичних риторів, серед яких особливе місце займали Аристотель, Квінтіліан та Цицерон, де провідну роль відігравали принципи, закладені Арістотелем, підхід якого полягав у тому, що переконливими є ті висновки, що ґрунтуються на істинних і фундаментальних поняттях або на тих, які логічно з них випливають. Не менш помітний вплив на розвиток жанру мали візантійські риторичні традиції, з яких черпалася велика частина інтелектуальної спадщини та способів вираження думки. У трактатах того часу часто зустрічаються згадки або прямі цитати з творів таких відомих авторів церковної літератури, як Григорій Богослов, Василій Великий, Іоан Золотоустий і Григорій Ниський. Це свідчить про глибоку взаємозалежність української барокової літератури із візантійським інтелектуальним та духовним надбанням.

Основною спільною рисою усіх творів було використання формально-риторичних засобів з метою переконання слухача чи читача. Поділ тексту на складові частини був закономірним і кожна з них мала своє конкретне призначення. Наприклад, вступна частина служила для представлення теми роботи та її загальної структури. Крім того, вона мала зацікавити аудиторію та пробудити в ній мотивацію до освоєння нової інформації. Водночас окремі розділи трактатів ретельно висвітлювали деякі аспекти зазначених проблем, гарантуючи їхній глибокий аналіз і систематичне осмислення. Як наслідок, трактати могилянської доби вирізнялися чіткою структурою, яка визна-

чала порядок викладення матеріалу відповідно до основних принципів риторики.

Риторичні акценти відігравали важливу роль не лише в організації тексту, але й у формуванні емоційно-оцінного компонента мовлення, який впливав на сприйняття твору читачем. Завдяки їх використанню автори могли зробити свої твори більш переконливими, ефективно спонукати людей до осмислення їхніх ідей. Таким чином, риторика ставала інструментом впливу, дозволяючи сконцентрувати увагу читачів на ключових богословських питаннях і предметах суперечки, сприяючи глибшому розумінню сутності обговорюваних тем та виконати найважливіше завдання автора – переконати читача у викладеній думці та спонукати його до певних висновків або дій, що відповідали світоглядній позиції автора. Саме в межах цього жанру активно формувалися основи барокового українського стилю мислення, який включав виразну дискурсивну топіку, витончену символіку й майстерно побудовану аргументацію. Літературна майстерність авторів була тісно переплетена з їхньою риторичною вправністю, яка проявлялася в здатності знаходити ефективні засоби впливу на аудиторію за допомогою різноманітних форм доказів і логічного обґрунтування. Особливості трактатної прози полягали саме в такому акцентованому використанні риторичного мистецтва, що підкреслювало її ключове значення у культурному дискурсі тієї епохи.

Традиції художніх параметрів жанру, закладені могилянцями, активно продовжили польськомовними трактатами представники Чернігівського культурного осередку Іоанікій Галятовський (“Messiasz prawdziwy”, “Rozmowa białocerkiewska”, “Skarb pochwały”, “Łabędź z piórami swemi a darami boskimi”, “Alphabetum rozmaitym heretykom niewiernym dla ich nauczzenia y nawrocenia do wiary katolickiey od prawowiernych katolików”, “Alkoran Machometow”) та Лазар Баранович (“Nowa miara, starey wiary”). Вони майстерно використовували діалогічну форму та поєднували середньовічні теологічні підходи з яскравою бароковою образністю, що проявлялося у багат шаровому синтезі алегорій, метафоричності та догматичної точності. Творчість цих авторів була спрямована не лише на полеміку з давніми опонен-

тами, такими як католики та уніати, але й на протидію новим викликам, включаючи турецько-татарську експансію, ідеологічні впливи іудаїзму та магометанства. Їм вдалося вирішувати актуальні суспільні питання через стилістичну призму бароко, зберігаючи глибину й багатовимірність підходу до духовних і культурних проблем епохи. Наталія Яковенко, досліджуючи трактати Іоаникія Галятовського у праці «У пошуках Нового неба. Життя і тексти Йоаникія Галятовського» (Київ, 2017), зауважує: «Тексти Галятовського рясніють зашифрованими натяками-символами такого роду, що й природньо, адже релігійний символізм був для нього та його сучасників такою самою реальністю, як і матеріальний світ, у якому вони жили. Інша річ, що цю «реальність» сприймали не матеріально, а через її символічне вираження, і то не лише в церковному, а й у поведінковому вимірах» [15, с. 17].

Одним із значущих польськокомовних трактатів Іоаникія Галятовського є «Alkora Machometow» («Магометів Коран»), опублікований в 1683 році в Чернігові, після перенесення туди друкарні Лазарем Барановичем. Невеликий за обсягом (лише 80 аркушів), він подає глибокий аналіз морально-етичних аспектів ісламу, водночас ставлячи під сумнів божественне походження його засновника, Магомета. Автор аргументовано критикує принципи, закладені в Корані, обговорюючи їх у межах широкого релігійного контексту. Крім основної полеміки щодо ісламу, у творі підкреслюється святість Хреста, як символа духовної значущості та підтримки християнських ідеалів. Також автор висловлює думку про те, що іслам заохочує і виправдовує завоювання чужих земель, ставлячи це як проблему з точки зору моральності та суспільного впливу. Автор використовує традиційну для всіх його трактатів форму діалогу, що надає тексту динаміки та аргументованості. Твір складається з дванадцяти частин, які логічно пов'язані між собою. Він є не лише критичним аналізом ісламу, але й важливим внеском у підтримку християнської традиції та її моральних цінностей. У культурному та духовному контексті того часу трактат постає як спроба осмислення актуальних проблем релігійного протистояння і збереження християнського світогляду.

Діалогічну структуру має трактат Лазаря Барановича “Nowa miara, starey wiary”, де автор послідовно спростовує аргументи опонента Бенедикта Павла Боїма у творі «Стара віра», використовуючи чіткі й обґрунтовані доводи. Основний акцент робиться на запереченні тези про пріоритетність Латинської Церкви, яка, за твердженням опонента, ґрунтується на її давності та збереженні істинної традиції. Твір розпочинається віршем-посвятою, розміщеним на зворотній титульній сторінці. У цій частині Лазар Баранович, демонструючи своє майстерне володіння бароковим стилем віршування, творчо переосмислює назву книги опонента. Автор пояснює назву свого твору грою слів: східний вітер начебто змінив першу літеру в слові “WIARA”, перетворивши його на “MIARA”. Цей вірш не лише служить вступом, а й виражає намір автора перевірити «давню віру» Боїма через призму апостольського принципу святого Іоана Богослова. У тексті активно використовуються цитати зі Святого Письма, що підкреслюють важливість поняття «міра» як ключового богословського принципу. Гра словами із несподіваним їх трактуванням, характерна для стилю бароко, зберігається і в наступних частинах твору, зокрема передмові-посвяті. Ця частина адресована Пресвятій Богородиці, яку автор називає «Словородицею», наголошуючи на її ролі як тієї, котра дарує світові Бога-Слово, тобто Логоса – Другу Особу Пресвятої Трійці. Особливо цікавою є етимологічна інтерпретація автором імені Марія, яке він пов’язує із польським словом “Miara”, тобто «міра». Таким чином, під символічною «тінню» імені Богородиці Лазар Баранович вплітає свою книгу у ширший літературний та богословський контекст, гармонійно поєднуючи теологічну складову із бароковою поетичною творчістю. Автор також активно користувався латинськими афоризмами, доповнюючи їх польськими аналогами, що сприяло міжкультурному діалогу в межах полеміки. У такий спосіб його твори набували багатогранності, де глибокий богословський зміст гармонійно співіснував з народною мудрістю та художніми алегоріями, формуючи цілісний інтелектуальний простір для читача в обговоренні ключових проблем та структуруванні суспільного діалогу.

Такий симбіоз літературно-художньої форми та тодішньої суспільної думки, що було властиве майже усім трактатам, підтвер-

джує їх інтелектуалізм, оскільки вони виконували роль «платформи для дискусії» між конфесіями, інтелектуальними течіями, освітніми осередками. Автори цілеспрямовано намагалися переосмислити художній та морально-етичний досвід крізь призму філософських, богословських і риторичних концепцій. Вони виступали не просто як письменники чи теологи, а як мислителі і духовні наставники, здатні осмислювати виклики своєї епохи та формулювати суспільну систему духовних орієнтирів. Це проявлялося у філософсько-богословській логіці викладу, використанні здобутків європейської політичної і наукової думки, позиціонуванні себе як морального авторитета та побудові багаторівневих символічних систем, які передбачають активну участь читача в процесі інтелектуального осмислення, а також свідомим використанням аналітичних інструментів для підсилення естетичної й моральної складової тексту. Автор не обмежується проголошенням лише істин віри, а намагається раціонально аргументувати їх, апелюючи до критичного мислення читача чи слухача. Тобто, інтелектуалізм барокових трактатів є передусім свідомою авторською стратегією, спрямованою на гармонізацію естетичного й морально-етичного впливу на реципієнта через раціональну аргументацію.

Висновки дослідження й перспективи подальших наукових розвідок. У процесі дослідження встановлено, що українські польськомовні трактати зрілого бароко становлять важливу частину української інтелектуальної та культурної традиції. Вони виконували функцію діалогу між традицією та новими ідеями, між локальною ідентичністю та ширшим європейським контекстом. Їхня специфіка полягає у поєднанні богословських, філософських і риторичних компонентів, які забезпечували ефективність комунікації з різними аудиторіями тогочасного суспільства.

Аналіз комунікативних стратегій цих текстів засвідчив їхню функціональну багатоплановість: трактати виконували пізнавальну, виховну, полемічну та інтегративну функції. Використання польської мови зумовлювалося як соціокультурними чинниками, так і прагненням авторів забезпечити ширший резонанс своїх ідей у тогочасному європейському контексті, залучати до діалогу не тільки українську аудиторію,

але й ширші регіональні інтелектуальні та культурні середовища Речі Посполитої. Дослідження також показало, що трактати цього періоду відображають особливості культурного діалогу між українською та західноєвропейською традиціями. Їхній аналіз дає змогу окреслити закономірності формування жанрово-стильових моделей барокової риторики та виявити комунікативні механізми впливу на суспільну свідомість.

Отримані результати можуть стати підґрунтям для подальших студій, спрямованих на вивчення процесів міжкультурної взаємодії, місця української барокової культури в загальноєвропейському інтелектуальному просторі. Їхнє вивчення відкриває сучасному науковцю можливість осмислити не тільки історико-культурні умови барокової доби, але й витоки української інтелектуальної інтеграції в європейський простір. Саме тому ці трактати зберігають свою актуальність і сьогодні, адже допомагають нам краще розуміти механізми культурної комунікації, основи національної ідентичності та духовної стійкості суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Довга Лариса. (2012). Система цінностей в українській культурі XVII століття (на прикладі теоретичної спадщини Інокентія Гізеля). Київ-Львів: Свічадо, 343 с.
2. Ісіченко І. (2017). Війна барокових метафор. «Камінь» Петра Могили проти «підзорної труби» Касіяна Саковича. Харків: Акта. 348 с.
3. Ісіченко І. (2011). Історія української літератури: епоха Бароко (XVII–XVIII ст.): навч. посіб. Львів; Київ; Харків: Святогорець, 564 с.
4. Мамалига А. Лінгвокомунікативна проблематика тексту і розвиток сучасної журналістики. URL: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1045>
5. Могила Петро. (2018)тЛітос. Передмова, переклад із старопольської Ростислава Радишевського. Київ: Талком, 656 с.
6. Поплавська Н. М. (2007). Полемісти. Риторика. Переконування (Українська полемічно-публіцистична проза кінця XVII ст.- початку XVIII ст.). Монографія. Тернопіль: ТНПУ, 379 с.
7. Радишевський Р. (2024) Політичні трактати Йосипа Верещинського про лицарські школи в Україні. *Київські полоністичні студії*. Том 40. С. 488 – 507. URL: <https://kps.philology.knu.ua/article/view/3102>

8. Сухарева С. (2015). Риторичний простір польськомовної прози ХУІІ ст. Луцьк: Вежа-Друк, 370 с.
9. Ткачук Р. (2019). Полемічна традиція унійних письменників кінця ХVІ – першої половини ХVІІ ст.: доба і постаті, текст і протекст, риторика і поетика. Київ: КММ, 462 с.
10. Федько О. (2023). Риторичність українських польськомовних трактатів могилянської доби. *Київські полоністичні студії*. Т. 39. С. 491–506. URL: <https://doi.org/10.17721/psk.2023.39>
11. Федько О. (2024). Український бароковий трактат: парадигматика жанру. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Дрогобич: Дрогобицький педуніверситет ім. І. Франка. Вип. 77, Том 3. С. 214–221. URL: https://www.apfn-journal.in.ua/archive/77_2024/part_3/31.pdf
12. Чижевський Д. (2003). Український літературний барок: нариси / підготовка тексту та мовна редакція Леоніда Ушкалова; вступна стаття Олекси Мишанича. Харків: Акта, 460 с.
13. Шевчук В. О. (2004), (2005). Муза Роксоланська: українська література ХVІ–ХVІІІ століть: у 2 кн. Київ: Либідь, Кн. 2: Розвинене бароко. Пізнє бароко. 726 с.
14. Яковенко Н. (2012). Дзеркала ідентичності. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні ХVІ – початку ХVІІІ. Київ: Laurus, 472 с.
15. Яковенко Н. (2017). У пошуках Нового неба: Життя і тексти Йоанія Ґалятовського. Київ: Критика, Laurus, 704 с.

REFERENCES

1. Dovha Larysa. (2012). Systema tsinnostei v ukrainskii kulturi ХVІІ stolittia (na prykladi teoretychnoi spadshchyny Inokentiiia Hizelia). Kyiv-Lviv: Svichado, 343 s. [in Ukrainian].
2. Isichenko I. (2017). Viina barokovykh metafor. «Kamin» Petra Mohyly proty «pidzornoï truby» Kasiiiana Sakovycha. Kharkiv: Akta. 348 s. [in Ukrainian].
3. Isichenko I. (2011). Istoriia ukrainskoi literatury: epokha Baroko (ХVІІ–ХVІІІ st.): navch. posib. Lviv; Kyiv; Kharkiv: Sviatohorets, 564 s. [in Ukrainian].
4. Mamalyga A. Linhvokomunikatyvna problematyka tekstu i rozvytok suchasnoi zhurnalistyky. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1045> [in Ukrainian].
5. Mohyla Petro. (2018). Litos. Peredmov, pereklad iz staropolskoi Rostyslava Radshevskoho. Kyiv: Talkom, 656 s. [in Ukrainian].
6. Poplavska N. M. (2007). Polemisty. Rytoryka. Perekonuvannia (Ukrainska polemichno-publitsystychna proza kintsia ХVІІ st.- pochatku ХVІІ st.). Monohrafiia. Ternopil: TNPU, 379 s. [in Ukrainian].

7. Radyshevskiy R. (2024). Politychni traktaty Yosypa Vereshchynskoho pro lytsarski shkoly v Ukraini. Kyivski polonistychni studii. Tom 40. S. 488 – 507. URL: <https://kps.philology.knu.ua/article/view/3102> [in Ukrainian].
8. Sukhariyeva S. (2015). Rytorychnyi prostir polskomovnoi prozy KhVII st. Luts'k: Vezha-Druk, 370 s. [in Ukrainian].
9. Tkachuk R. (2019). Polemichna tradytsiia uniinykh pysmennykh kintsia KhVI – pershoi polovyny KhVII st.: doba i postati, tekst i protekst, rytoryka i poetyka. Kyiv: KMM. 462 s. [in Ukrainian].
10. Fedko O. (2023). Rytorychnist ukrainskykh polskomovnykh traktativ mohylianskoi doby. Kyivski polonistychni studii. T. 39. S. 491–506. URL: <https://doi.org/10.17721/psk.2023.39> [in Ukrainian].
11. Fedko O. (2024). Ukrainskyi barokovyi traktat: paradyhmatyka zhanru. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk. Drohobych: Drohobytskyi peduniversytet im. I. Franka. Vyp. 77, Tom 3. S. 214–221. URL: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/77_2024/part_3/31.pdf [in Ukrainian].
12. Chyzhevskiy D. (2003). Ukrainskyi literaturnyi barok: narysy / pidhoto-vka tekstu ta movna redaktsiia Leonida Ushkalova; vstupna stattia Oleksy Mysh-anycha. Kharkiv: Akta, 460 s. [in Ukrainian].
13. Shevchuk V. O. (2004), (2005). Muza Roksolanska: ukrainska literatura XVI-XVIII stolit: u 2 kn. Kyiv: Lybid, Kn. 2: Rozvynene baroko. Piznie baroko. 726 s. [in Ukrainian].
14. Yakovenko N. (2012). Dzerkala identychnosti. Doslidzhennia z istorii uiavlennia ta idei v Ukraini XVI – pochatku XVIII. Kyiv: Laurus, 472 c. [in Ukrainian].
15. Yakovenko N. (2017). U poshukakh Novoho neba: Zhyttia i teksty Yoanykii Galiatovskoho. Kyiv: Krytyka, Laurus, 704 s. [in Ukrainian].